

LIBRIS

We know

Volum tipărit cu sprijinul Consiliului Județean Arad prin
Biblioteca Județeană „A. D. Xenopol” Arad

CONSILIUL
JUDEȚEAN
ARAD

BIBLIOTECA
JUDEȚEANĂ
„Alexandru D. Xenopol”
ARAD

© Editura EIKON

București, Calea Giulești 333, Sector 6,
cod poștal 031310, România

Difuzare / distribuție carte: 021 348 14 74
0733 131 145, 0728 084 802
difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: 021 348 14 74
0728 084 802, 0733 131 145
contact@edituraeikon.ro
www.librariaeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de
Consiliul Național al Cercetării Științifice
din Învățământul Superior (CNCSIS)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BIRIȘ, IOAN

Testul Spengler : (eseuri și portrete) / Ioan Biriș ;
cuv. înainte de Ioan Biriș. - București : Eikon, 2023

Conține bibliografie
ISBN 978-606-49-0862-9

1

DTP și copertă: Mihăiță Stroe

Editor: Valentin Ajder

Ioan Biriș

Testul Spengler

eseuri
și
portrete

EIKON

București, 2022

Cuprins

Cuvânt înainte 7

Eseuri

Geneza unui sistem filosofic.	
Lucian Blaga – încercări filosofice	13
Discutând despre originea și evoluția omului: interviu cu dr. Cantemir Rîșcuția	16
Sinceritatea picturii naive	20
Meditație în imagini plastice	26
Între Sisif și Prometeu	29
Atomul și cultura europeană	32
Savantul și cutia Pandorei	34
Lingvistică generativă și epistemologie genetică (I)	37
Lingvistică generativă și epistemologie genetică (II)	40
Lingvistică generativă și epistemologie genetică (III)	43
Lingvistică generativă și epistemologie genetică (IV)	47
Știința modernă și lumea viului	50
Eul și alteritatea	53
Știința și identitatea dinamică	56
Câmpurile problematice ale filosofiei contemporane	59
Paradoxele limbajului	63
Reprezentare și cunoaștere	66
Spațiu de coexistență	69

Asimetrie și sens	72
Suntem moderni sau arhaici?	75
Existență și religie	81
Dogmă și transcendență la Lucian Blaga	90
Imaginarul echilibrului și conceptele științelor sociale	102
Filosofia științei în perspectivă analitică la Universitatea de Vest din Timișoara	130
Între multiculturalism și pluralism cultural. Nevoia unei fundamentări logico-filosofice	144
Filosofia astăzi: despre crize, provocări, soluții...	166
Spre o dezbatere cultural-filosofică: Socrate și Iisus	178
Filosofi români la congresele mondiale de filosofie	186
Iubirea maestrului Al-Farabi. O analogie secretă	202
Sâmbăta lui Lazăr	207
Ce este greșit în filosofia de azi?	213
Vestul și restul. În ce lume trăim?	222

Portrete

Ion Aluaș și „Testul Spengler”	233
Alexandru Boboc. Viața ca idee	260
Ion Ceapraz – „Mâncătorul” de cărți	266
Teodor Dima despre re-umanizarea și lărgirea logicii în filosofia românească	285
Călina Mare sau Distinsa Doamnă a filosofiei românești	300
Achim Mișu sau nevoia de măștri	307

Cuvânt înainte

Filosofie și publicistică? Cei care îmi cunosc lucrările anterioare, volumele de cercetare filosofică – după opinia unora destul de „grele” sau chiar prea dificile – , vor privi, probabil, cu o anumită surprindere conținutul cărții de față, format din eseuri și portrete. Știu că pentru filosofi „serioși” (între care am încercat să mă regăsesc în mod voit), eseu nu este modalitatea cea mai potrivită de a filozofa riguros. Căci filosoful ar trebui să se adreseze prin excelență rațiunii și logicii, nu sentimentelor; ar trebui să cultive claritatea și precizia logică, analiza conceptuală și teoretică, nu ambiguitățile și lipsa de certitudini! Din păcate, spiritul vremii din urmă pare să fi obosit în fața cerințelor rațiunii, așa încât unii se arată chiar entuziași pentru faptul că tot mai multă lume a învățat să nu mai pretindă precizie și claritate.

Însă nu trebuie uitat nici faptul că, adesea, pentru mulți autori, articolele și eseurile risipite de-a lungul anilor prin diferite reviste, ziare sau volume sunt un fel de martori, uneori de primă mărime, pentru adevărul clipei din petrecerea vremii, pentru eșafodajul construcției ce se va vedea la urmă. Aceste mărturii, cu trecerea timpului, vor fi tot mai greu văzute dacă nu sunt re-aduse la viață într-un

*Geneza unui sistem filosofic.
Lucian Blaga – încercări filosofice*

Câmpul problemal pe care-l surprind *Încercările filosofice* blagiene conturează un spațiu de coerență al unor idei ce par dispersate – la acest nivel –, lăsate uneori fără răspunsuri, dar deschise, în articulațiile discursului, spre „demiurgia” sistemului al cărui travaliu începea. Aprecierile noastre nu se pot face, desigur, decât din perspectiva construcției deja ridicate, a „templului” pe al cărui frontispiciu, se pare, poate fi descifrat îndemnul anticei academii: să nu între cine nu este geometru! Aici, geometria unei „năzuințe constructive”, arhetipale – în sens hegelian – a unei subiectivități ce se privește pe sine.

Punctul de plecare al *Încercărilor...* este pe cât de temerar (pentru liceanul care trimitea „foiletonul” ziarului „Românul” din Arad sub pseudonim, de teamă că fiind semnat de un „licean” să nu ia drumul „coșului”, după cum mărturisește autorul în *Hronicul și cântecul vârstelor*), pe atât de ancorat în miezul problematicii din filosofia ce făcuse modă în acea vreme: intuiționismul bergsonian. Pășind pe terenul gnoseologiei, tânărul Blaga își va însuși atitudinea antiintellectualistă a lui Bergson (vezi cele două eseuri despre filosofia lui H. Bergson și „Intellectualismul

în filosofic” din volumul în discuție), precum și critica la adresa concepției fizicaliste, mecaniciste, care „spatializează” timpul, durată.

Durata, înțelesă nu cantitativ, ci prin dimensiunea calității, a curgerii neisprăvite care angajează noul, creativitatea, va fi considerată și în spațiul filosofic românesc – de către D. D. Roșca – drept substanța ontologică (metafizică), agentul motor al existenței. Spre deosebire de autorul *Existenței tragice*, Lucian Blaga va dezvolta, încă din *Încercări...*, o teorie stilistică a timpului și spațiului, dar nu pe latură ontologică, ci în registrul vieții culturale. Astfel, din domeniul teoriei cunoașterii (asupra căruia, ca și a altora, va reveni perpetuu), Blaga își mută „încercările” în cel al filosofiei culturii, care va deține în preocupările gânditorului, pe tot parcursul vieții, un loc privilegiat.

Problemele unității formelor culturii și ale unității factorilor ce o determină sunt truvabile în majoritatea eseurilor și studiilor cuprinse în volum. Oricât de discutabile (deseori doar afirmativ-constatative, lipsite de dimensiunea explicativă) ar fi o serie de considerații, analogii între cunoașterea științifică și categoriile stilistice (cf. „Despre romantism”, „Despre naturalism”, „Impresionismul”, „Noul stil” etc.), încercarea de a surprinde principiul unificator al unor varii fapte de cultură rămâne cât se poate de interesantă.

Aceleași *Încercări filosofice* ne duc astfel pe terenul antropologiei filosofice care constituie, credem, substanța intimă ce traversează, susținând și subordonând în eșafodajul de mai târziu al sistemului toate articulațiile gnoseologice, ontice sau axiologice. Fiindcă nucleul central al demersului

rămâne omul, această ființă culturală și metaforizantă – în opțiune blagiană – mai degrabă decât *zoon politikon* din formula Stagiritului.

Este meritul îngrijitorului ediției de față, profesorul arădean Anton Ilica și al Editurii Facla de a fi redat cititorului, în unitatea volumului, primele „semne” ale sistemului ce urma să se ridice în decursul anilor în spațiul filosofiei românești. *Încercările filosofice* ne introduc astfel cu emoție în labirintul templului blagian.

Flacăra roșie, Arad, anul XXXV, nr. 9885, 5 martie, 1978

*Discutând despre originea
și evoluția omului: interviu cu
dr. Cantemir Rîșcuția*

Dr. Cantemir Rîșcuția, fiu al meleagurilor arădene, bine-cunoscut antropolog și cercetător la Institutul „Victor Babeș” din București, a fost un oaspete de seamă și o prezență activă în cadrul Festivalului cultural-artistic „Primăvara arădeană”. Legat fiind, atât afectiv, cât și prin natura cercetărilor de specialitate de această zonă a țării, dânsul ne-a răspuns cu amabilitate câtorva întrebări ce i le-am adresat.

– *Sunteți cunoscut, în țară și peste hotare, ca un reprezentant de frunte al antropologiei fizice. Ce ați răspunde dacă un om de rând, neinițiat în această știință, v-ar întreba: cum a putut să apară omul din maimuță și de ce maimuțele de astăzi nu se mai transformă în om?*

– Istoria omului se confundă cu cea a maimuțelor pe un interval de timp de peste 70 de milioane de ani. Datele actuale ale științei arată că linia evolutivă a omului s-a desprins de cea a maimuțelor în urmă cu multe milioane de ani.

– *Și totuși, cum s-a făcut această desprindere?*

– Strămoșii omului au fost siliți, la un moment dat, de condiții ecologice specifice și după o îndelungată viață

arboricolă, să se adapteze condițiilor de viață terestră (pe sol). De aici, o profundă schimbare de comportament și ascensiunea pe drumul hominizării.

– *Deci, maimuțele de astăzi sunt „frații” sau „verii” noștri?*

– Sunt rude îndepărtate. Și, ca să răspund la partea a doua a primei întrebări, trebuie să spun că ele s-ar putea transforma oricând într-o formă hominidă. Dar pentru asta – fiindcă e vorba numai de o posibilitate – le-ar trebui conjuncturi favorabile de schimbare de mediu și un timp îndelungat de milioane de ani. Apoi le-ar mai trebui condiția ca specia umană să nu existe, fiindcă se cunoaște foarte bine în biologie o realitate conform căreia speciile care se vânează mai acerb sunt cele înrudite.

– *După câte știu, o parte dintre preocupările dumneavoastră sunt destinate efortului de reconstituire morfo-funcțională a formelor umane străvechi și vechi.*

– Într-adevăr. Și eu și soția mea, colaboratoare apropiată, fiindcă suntem și artiști plastici, ne ocupăm de reconstituiri ale scheletelor, ale părților moi pe schelet, ale feței după craniu...

– *Dați-ne câteva exemple mai interesante de reconstituiri.*

– Noi am reconstituit în 1965 *Homo erectus javanensis* (Sangiran II din Iawa) la propunerea profesorului G. H. R. Von Koenigswald din RFG, descoperitorul fosilei. Tot la propunerea acestuia am reconstituit copilul hominid pe care l-a descoperit în Iawa în 1936 – hominid de aceeași vechime cu australopitecul –, reconstituire făcută în premieră internațională în 1970. Am avut o mare satisfacție când am fost informați că datele asupra vechimii acestui copil hominid, stabilite de noi pe baza cercetărilor

morfo-biologice, au fost confirmate, pe cale indirectă, prin metoda potasiu-argon de către specialiștii geologi care au studiat vechimea stratului care a conținut fosila. Reconstituiri am făcut și asupra oamenilor epipaleolitici de la noi din țară, de la Porțile de Fier, apoi asupra scheletelor din necropolele din Histria, precum și asupra unor personalități istorice.

- În cadrul sesiunii științifice „Aradul pe treptele istoriei”, organizată în cadrul festivalului cultural-artistic „Primăvara arădeană”, ați prezentat împreună cu soția, Irina Rișcuția, comunicările „Studiul antropologic al scheletelor umane din secolele XIII – XIV de la Conop (județul Arad)” și „Considerații asupra materialului antropologic din cimitirul medieval Arad-Vladimirescu”. Ce loc ocupă zona Aradului în cadrul cercetărilor dumneavoastră de antropologie istorică și geografică?

- Fiind din această parte a țării, posibilitatea pe care mi-o dă cercetarea populației din care sunt originar îmi produce o mare satisfacție. Studiul populației actuale și vechi în unul dintre cele mai importante areale de etnogeneză română, respectiv spațiul de la Munții Apuseni și până în Câmpia de Vest, constituie o coordonată principală a cercetărilor noastre din ultimii zece ani. Scopul cercetărilor noastre este acela de a studia, cu metodele antropologice cele mai exacte și riguroase, continuitatea populației românești pe acest teritoriu străvechi.

- Ce vă spun rezultatele de până acum?

- Ele oferă argumente serioase și de mare interes științific pentru demonstrarea continuității, ceea ce contribuie la confirmarea necesității cercetărilor noastre. Ne vom lărgi

spațiul de cercetare și înspre județele învecinate, urmând a întocmi o cartare antropologică pe baza a numeroase caractere luate în studiu.

- Vă mulțumesc.

Interviu realizat de Ioan Biriș și publicat în ziarul *Flacăra roșie*,

Arad, anul XXXV, nr. 9949, 20 mai 1978